
PREZENTACJE

Ryszard Ślęczka

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Andrzej Kliś – krakowski historyk edukacji

Andrzej Kliś (1951–2011), nauczyciel, historyk, historyk wychowania. Urodził się w czerwcu 1951 r. w Bielsku-Białej w rodzinie nauczycielskiej. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Porąbce w powiecie żywieckim, którą ukończył w 1965 r. Dalej kontynuował naukę w X Liceum Ogólnokształcącym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, gdzie w 1969 r. złożył egzamin dojrzałości. W 1969 r. rozpoczął studia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie na kierunku historia. Podczas nich działał w Zrzeszeniu Studentów Polskich oraz Studenckim Kole Naukowym Historyków. W 1973 r. zawarł związek małżeński, a w dwa lat później rozpoczął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie¹.

W lipcu 2012 roku minęła pierwsza rocznica śmierci Andrzeja Klisia, historyka wychowania, doktora nauk humanistycznych, związanego przez wiele lat z naukowym środowiskiem Krakowa. Moje pierwsze spotkanie z Andrzejem miało miejsce w Katedrze Historii Oświaty i Wychowania w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, gdzie jako młody asystent, zatrudniony zostałem przez profesora Zygmunta Rutę. A. Kliś był już wówczas dobrze zapowiadającym się badaczem dziejów wychowania, naukowo związanym z profesorem Czesławem Majorkiem. Do ówczesnego składu Katedry należeli jeszcze: Waław Marmon, Jan Krukowski i Jan Ryś. Był to niezwykle solidny zespół o określonej pozycji naukowej, ceniony nie tylko w naszej uczelni. Moim bezpośrednim opiekunem dydaktycznym został dr J. Krukowski, chociaż z racji wspólnie dzielonego pokoju więcej czasu spędzałem z Andrzejem Klisiem. Właśnie on, ze zrozumiałych względów był osobą nadającą określony ton naszym rozmowom i spotkaniom. Spędziliśmy wspólnie wiele chwil, z których najbardziej utkwiły w mojej pamięci jego opowia-

¹ Życiorys napisany przez Andrzeja Klisia do dokumentacji publicznej obrony doktorskiej, Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Akta osobowe A. Klisia, sygn. WH-564/82.

dania o swoim dzieciństwie, rodzicach, żonie i dzieciach. Często powracał do czasów, kiedy mieszkał w Domu Wczasów Dziecięcych w Porąbce niedaleko Żywca, gdzie jego ojciec pełnił funkcję dyrektora. Dla niego były to niezapomniane lata, które upłynęły na wspólnych zabawach z rówieśnikami i młodzieńczych wypadach ze starszym bratem Wojtkiem. W tym pierwsze loty szybowcowe, czego nie pochwaliли rodzice. Ten stosunkowo długi okres beztróskiego dzieciństwa zakończył się wraz z przenosinami do Krakowa, gdzie ojciec znalazł zatrudnienie w Bursie Szkolnictwa Zawodowego przy ul. Puszkina, obecnej Alei Marszałka Ferdinanda Focha. Wówczas był to najnowocześniejszy młodzieżowy ośrodek internatowy w Krakowie, którego budowę rozpoczęto jeszcze w 1950 r. W jego planach zaprojektowano dziesięć wolno stojących pawilonów mieszkalnych, dużą bibliotekę, halę sportową i basen pływacki. Pierwsze lata pobytu młodego Andrzeja w Krakowie okazały się dla niego niezwykle trudne. Nowe środowisko i przedwczesna śmierć ojca, niekorzystnie wpłynęła na niego i znacznie skomplikowały mu dotychczasową sytuację życiową. W tych trudnych chwilach z pomocą rodzinie przyszedł Czesław Banach, kurator krakowski i późniejszy wiceminister oświaty i profesor pedagogiki. Zaproponował on Helenie Kliś, matce Andrzeja, mieszkanie służbowe i kierownictwo w internacie dla studiujących nauczycieli, przy wymienionej wcześniej ul. Focha. W tym czasie Andrzej dorabiał jako przewodnik po Krakowie, oprowadzając wycieczki z młodzieżą i nauczycielami. Jako uczeń klasy humanistycznej wykazywał się zainteresowaniami historycznymi, ale bliskie były mu też przedmioty artystyczne. W ostatniej klasie licealnej nadszedł czas trudnych wyborów. Jego brat studiował już wówczas na AGH, uczelni, która w tamtym okresie gwarantowała przyzwoite życie i dawała swoim absolwentom szerokie możliwości zatrudnienia w przemyśle i górnictwie. Dla Andrzeja ważniejsze były zainteresowania historyczne, które sprawiły, że ostatecznie wybrał studia nauczycielskie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Okres studiów to czas niezwykle aktywności. Działal będzie w organizacjach uczelnianych i naukowym ruchu studenckim. Pod koniec studiów wybierze seminarium magisterskie u profesora Tadeusza Słowikowskiego, gdzie zrealizuje swój pierwszy temat badawczy „Sylwetki uczonych i organizacja nauki w nauczaniu historii”. Po studiach podstawowych zainteresowania historyczne kontynuował na studiach doktoranckich pod kierunkiem profesora Czesława Majorka.

Podczas studiów poznał niezwykle uroczą studentkę pedagogiki UJ Teresę Iciek, z którą spędził wiele wspaniałych chwil. Prowadzili razem bardzo otwarty i niezwykle ciepły dom. Zawsze mogli na siebie liczyć, zwłaszcza w najtrudniejszych momentach swojego życia. Jak przystało na żonę, starała się towarzyszyć mu w ważniejszych chwilach życia osobistego i wspierać go w pracy naukowej i zawodowej. Przez kilka ostatnich lat realizowali wspólną pasję, gruntownie odbudowywali stuletni dom w Suchej Beskidzkiej. Z odziedziczonego w latach dziewięćdziesiątych starego domu uczynili miejsce szczególne, gdzie wraz z dziećmi i wnukami spędzali każdą wolną chwilę. Andrzej z dużą satysfakcją i dumą wypowiadał się o sukcesach swoich dzieci, Maćka i Ani. Oboje uczyli się w II Liceum im. Król Jana III Sobieskiego w Krakowie. Maciek ukończył studia prawnicze i wybrał zawód adwokata. Nieco młodsza Ania i bardziej subtelna, poszła w ślady brata i wybrała aplikację sędziowską. Obecnie kończy Krajową Szkołę

Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie. O swoim ojcu napisała krótkie wspomnienie, z którego nieco więcej możemy dowiedzieć się o nim i jego życiu osobistym. Wspomnienia te będą najprawdopodobniej opublikowane w Konspekcie, wydawnictwie uczelnianym UP w Krakowie.

W życiu prywatnym mój Tata był sobą niezwykle towarzyską, mającą wielu przyjaciół. Słynął z olbrzymiego poczucia humoru i uwielbienia czytania książek, czasem kilku naraz. Dzień zaczynał od przeglądania codziennej prasy, kawy i papierosa. Był krytyczny wobec życia codziennego, często trafnie oceniał naszą polityczną rzeczywistość. Można z nim było porozmawiać o wszystkim, na każdy temat. Z perspektywy czasu możemy stwierdzić, że był on człowiekiem wielkiej odwagi, dobroci, serca i rozumu. Erudyta, nieprzejednanym w mowie i wielkim społecznikiem. Miał duży szacunek dla ludzi, dlatego był przez nich lubiany i ceniony. Jego odejście jest dla nas olbrzymią stratą, a pamięć o Nim pozostanie w naszych sercach na zawsze².

Andrzej Kliś w swoich badaniach naukowych zajmował się początkowo dziewiętnastowieczną problematyką dziejów wychowania. Pod kierunkiem profesora Czesława Majorka rozpoczął prace nad problem badawczym ukazującym *Poglądy pedagogiczne i działalność oświatową Stanisława Żarańskiego*, który należał do grupy zapomnianych teoretyków wychowania. S. Żarański podejmował niezwykle trudne do przeprowadzenia projekty reform szkolnictwa galicyjskiego, chociaż nie należał do grona najwybitniejszych przedstawicieli polskiej myśli pedagogicznej tego okresu. Przybliżenie tej mało znanej postaci mogło znacznie wzbogacić naszą ogólną wiedzę o kształtowaniu się pedagogiki i systemie szkolnictwa w czasach autonomii galicyjskiej. Ten kilkuletni okres prac badawczych zakończył się obroną pracy doktorskiej, która odbyła się w czerwcu 1983 r. Jednym z jej recenzentów był Julian Dybiec, z którym w późniejszym okresie łączyły go wspólne spacerunki po Beskidzie Makowskim i wzniesieniach pasma Jałowieckiego. J. Dybiec w swojej recenzji na temat pracy doktorskiej A. Klisia napisał:

Pobieżne jednak rozglądnięcie się w bibliografii polskiej K. Estreichera i A. Karbowiaka wskazuje na bogactwo problemów i działaczy galicyjskiej pedagogiki i oświaty, oczekujących na swych badaczy. Z uznaniem więc należy podkreślić zajęcie się przez mgra A. Klisia postacią S. Żarańskiego. Należał bowiem Żarański do czołowych galicyjskich myślicieli i publicystów pedagogicznych korzystnie wyróżniających się również na tle życia naukowego ogólnopolskiego. Ta oryginalna osobowość do dzisiaj zaciekawia swą zagadkowością. Z wykształcenia prawnik i urzędnik sądowy. Z temperamentu wielki reformator oświaty, pragnący wszelkimi siłami urzeczywistnić swe pomysły edukacyjne. Z racji wykształcenia i zawodu silnie tkwiący we współczesności, z zainteresowań osobistych apologeta XVII-wiecznej metody pedagogicznej stworzonej przez Komenskigo i Bacona. Pedagog dążący do uporządkowania i zrationalizowania współczesnego sobie szkolnictwa według zasad opracowanych przez duchowego mistrza Bacona z Verulamii. Rozprawa A. Klisia jest pierwszą pracą w całości poświęconą analizie poglądów pedagogicznych S. Żarańskiego. W jej świetle pokazuje się, jak nikłą była dotychczasowa wiedza o autorze Nowego organu dydaktyki³.

² Ze wspomnień córki Andrzeja Klisia – Anny Kliś-Marciniak. W zbiorach prywatnych autora.

³ Ocena pracy doktorskiej mgra Andrzeja Klisia pt. „Poglądy pedagogiczne i działalność oświatowa Stanisława Żarańskiego (1817–1889)”, wykonana przez profesora Juliana Dybca, Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Akta osobowa A. Klisia, sygn. WH–564/82.

Po wprowadzeniu niezbędnych poprawek i uzupełnień wspomniana dysertacja ukazała się drukiem w Naukowym Wydawnictwie Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, w postaci zwartej monografii⁴.

Dla ukształtowanego już badacza dziejów edukacji, głównym przedmiotem zainteresowań naukowych stały się dzieje oświaty polskiej i myśli pedagogicznej XIX i XX w. Na ten temat opublikował kilkanaście artykułów oraz wiele mniejszych lub większych rozpraw. Przeważająca większość z nich oparta była na solidnej podstawie źródłowej i omawiała kwestie dotyczące: edukacji małego dziecka w Galicji doby autonomicznej, rodziny w kontekście wychowania dzieci w galicyjskiej refleksji pedagogicznej oraz roli galicyjskiej szkoły ludowej w edukacji społeczeństwa polskiego⁵. W jego dorobku pisarskim wyróżnić należy trzy artykuły: *Idea wychowania narodowego w Galicji. Poglądy Stanisława Żaraskiego*⁶, *Nauczyciel ludowy w opinii wsi galicyjskiej*⁷ oraz *Obraz rodziny w galicyjskim nauczaniu elementarnym*⁸.

Odrębną część dorobku naukowego A. Klisia stanowiła biografistyka naukowa. W *Historii wychowania II Rzeczypospolitej* pracy zbiorowej pod redakcją Władysławy Szulankiewicz przedstawił postać Wacława Marmona. W *Encyklopedii powszechnej* i *Słowniku biograficznym polskich historyków wychowania* dokonał prezentacji kilku najwybitniejszych polskich pedagogów.

Jako nauczyciel akademicki, wysoko oceniany przez studentów, pozwolił sobie na udział w kilku przedsięwzięciach zmierzających do opracowania skryptu i podręcznika akademickiego dla studentów. Brał udział w pracach, które zakończyły się wydaniem popularnych opracowań dydaktycznych z myślą o studiujących pedagogikę. Jednym z nich była *Historia wychowania-skrypt dla studentów*, pod redakcją Danuty Dryndy, gdzie napisał część zatytułowaną *Szkola i wychowanie po II wojnie światowej – uwarunkowania polityczne, ekonomiczne i oświatowe*. Dla Kolegium Nauczycielskiego w Białymstoku opracował podręcznik *Opieka nad dzieckiem w Polsce 1918–1939*.

Efektem jego ostatnich prac badawczych była źródłowa refleksja nad historią Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, *Od Państwowego Pedagogium do Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*, którą zamieścił w jubileuszowym opracowaniu z okazji 65 rocznicy działalności naszej uczelni noszącym tytuł *Państwowe Pedagogium i Szkoła Ćwiczeń w Krakowie. Z tradycji kształcenia nauczycieli*. Poruszył w niej problem koncepcji kształcenia nauczycieli, jego organizacji oraz jakości edukacji na-

⁴ A. Kliš, *Myśl pedagogiczna Stanisława Żaraskiego*, Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1986, ss. 174.

⁵ Pełniejszy wykaz dorobku naukowego Andrzeja Klisia znajduje się w opracowaniach bibliograficznych Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie; Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie za lata 1976–2000.

⁶ A. Kliš, *Idea wychowania narodowego w Galicji. Poglądy Stanisława Żaraskiego*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, 1987, z. 109, s. 225–239.

⁷ A. Kliš, *Nauczyciel szkoły ludowej w opinii wsi galicyjskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace z Historii Oświaty i Wychowania”, Kraków 1999, z. 201, s. 39–48.

⁸ A. Kliš, *Obraz rodziny w galicyjskim nauczaniu elementarnym po 1867 roku*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych PAN Oddział w Krakowie”, Kraków 1999, t. LII, s. 27–36.

uczucielskiej w kontekście istnienia dwóch szkół, Państwowego Pedagogium i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie⁹.

A. Kliś czynnie uczestniczył w życiu naukowym, biorąc udział w wielu konferencjach o zasięgu krajowym i międzynarodowym. W trakcie drugiej międzynarodowej konferencji historyków edukacji, która odbyła się w Krakowie w 1996 r., pełnił odpowiedzialną funkcję sekretarza Komitetu Organizacyjnego ISCHE. Była to 18 stała konferencja tej organizacji, w której wzięło udział 141 uczestników sponad 25 krajów świata i Polski, niezwykle cenionych i uznanych specjalistów z zakresu historii edukacji i pedagogiki. Przedmiotem dyskusji naukowej była problematyka dotycząca *Schooling in Changing Societies Historical and Comparative Perspectives (c. 1750–1996)*¹⁰. Krakowska konferencja była drugą tego typu konferencją w Polsce. Pierwsza odbyła się w 1980 r. w Jabłonnej koło Warszawy i poświęcona była edukacyjnym innowacjom w rzeczywistości historycznej.

Przez ponad trzydzieści lat pracy zawodowej na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie starał się uczestniczyć w pracy organizacyjnej i związkowej. Zasiadał w senacie i w licznych komisjach rektorskich oraz senackich. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji. Między innymi prezesa uczelnianej organizacji Związku Nauczycielstwa Polskiego. Do ZNP zapisał się stosunkowo późno, bo w 1983 r. Przez dwie kadencje pełnił funkcję przewodniczącego Rady Zakładowej ZNP (od 21 marca 1995 do 31 marca 2001). W działalności związkowej starał się zwracać uwagę na niezwykle ważną kwestię integracji środowiska nauczycielskiego. Podejmował wiele trudnych rozmów dotyczących spraw płacowych, bytowych i zawodowych. Miał swoje własne zdanie w kwestii obecnego stanu i przyszłości kształcenia nauczycieli w Polsce.

W ostatnich latach swojego życia Andrzej wyciszył się w pracy naukowej i więcej czasu poświęcał życiu rodzinnemu. Cieszył się z wnuków i zaczął realizować swoje pasje artystyczne. Odwiedzał galerie, porządkował swoje zbiory malarskie i dużo rysował. Poważnie zaczęły dokuczać mu problemy zdrowotne. Przeszedł niezwykle trudną i skomplikowaną operację na otwartym sercu, która nie pozwoliła mu powrócić do pełnej aktywności naukowej i organizacyjnej. Zmarł w Krakowie 26 lipca 2011 r. i pochowany został we wspólnym grobowcu na Rakowicach, z bratankiem, bratem Wojtkiem i rodzicami.

⁹ A. Kliś, *Od Państwowego Pedagogium do Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*, w: *Państwowe Pedagogium i Szkoła Ćwiczeń w Krakowie Z tradycji kształcenia nauczycieli*. Koncepcja, wybór tekstów i ilustracji Jan Krakowski, Kraków 2011, s. 21–37.

¹⁰ Wszystkie streszczenia wystąpień konferencyjnych zawarte zostały w: ISCHE XVIII, *Schooling in Changing Societies Historical and Comparative Perspectives (c. 1750–1996)*, Kraków, August 6–9, 1996 ss. 223.

